

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ В УКРАЇНІ : ПРИЧИНИ, ПЕРЕДУМОВИ І НАСЛІДКИ

Актуальність теми. На сучасному етапі актуальність даної теми є очевидною, оскільки це обумовлено складними процесами розбудови незалежної Української держави. Майдан став одним із найпотужніших комплексних викликів не лише для України, але й для світової спільноти. Боротьба громадян України за свої права, що дістала назву Революція Гідності, або Майдан (із відповідним поділом протестувальників на Євромайдан та Антимайдан), стала наймасштабнішою подією в новітній історії України, засвідчивши також нові зсуви в колективній свідомості суспільства. Особливістю оцінки подій полягає в репрезентації постфактум процесу Євромайдану (оцінки подій «зсередини» – коли результат боротьби був невідомим – мали б, очевидно, інший характер). Значимість і масштаб події, пам'ять про сотні людей, які заплатили життям за свій вибір та активну громадянську позицію, зумовлюють необхідність її всебічного осмислення й дослідження, збереження колективної пам'яті. Не виключено, що наслідки цього вибуху гніву і гідності даватимуться взнаки не одне десятиліття.

Мета роботи: окреслити причини, характер подій та виокремити наслідки Революції Гідності. Відповідно до мети постає потреба у вирішенні наступних завдань: охарактеризувати феномен Євромайдану як особливої форми громадянського суспільства в Україні; виділити причини та передумови Революції Гідності. **Об'єкт дослідження:** вплив Революції Гідності на соціально – політичну ситуацію в Україні. **Предмет:** сформовані нові інституційні форми громадянського суспільства.

Більшість експертів пояснюють вихід людей на вулиці в листопаді 2013 року, після відмови уряду підписати Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, як цивілізаційний вибір. Продовження громадських протестів і самоорганізація суспільства на протигагу тиску з боку держави й мобілізація громадян для захисту України від військової агресії на Сході країни вказують на надзвичайну важливість цього вибору та увиразнюють характер націо- та державотворення в Україні. Серед причин Майдану – традиційне та систематичне нехтування потребами й проблемами як окремих громадян, так і громадянського суспільства в цілому, неповага до нього з боку влади, загострення економічної, політичної та соціальної кризи. Зауважимо, що здебільшого ці ж причини було визначено також щодо подій 2004 року [17, с. 38]. На початку осені 2013 року у суспільстві багатьма соціологами фіксувалося зростання протестних настроїв. За результатами загальнонаціонального опитування ще у березні 2013-ого (досліджувалися інтеграційні настрої українців), «порівняно з жовтнем 2012 року, кількість людей, які готові виходити на вулиці, зросла на 5% і значно зменшилась кількість тих, хто точно не збирається протестувати, – з 51 до 36%», – зазначала тоді аналітик М. Золкіна фонду Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва [5]. Створилася роздвоєність ситуації, зосередженість у суспільстві двох перспектив – євроінтеграційної зорієнтацією на ЄС та орієнтація на Митний союз; за приєднання України в перспективі до Євросоюзу виступало 50% опитаних українських громадян, проти – 41%. Підтримка ж утворення єдиної держави в складі України, Росії, Білорусі дає цілком зрозумілі обернені цифри: за – 42%, проти – 47%. [7, с. 4-5]. Донбас давав такі цифри: «за» – 18%, «проти» – 59%. «Можна уявити, якою високою була у цьому регіоні підтримка утворення єдиної держави з Росією та Білоруссю. І що цікаво: значне число опитуваних, як впливає з цифрових показників, не вважає створення єдиної держави з Росією втратою Україною незалежності», – вважає С. Грабовський [3].

Причин для невдоволення владою було достатньо. За майже чотири роки президентства В. Януковича його старший син Олександр став одним із найбагатших українців. Так само швидко збагачувалося й найближче оточення - гаранта, а корупційних оборудок ставало дедалі більше. Середній і малий бізнеси зазнавали утисків з боку фіскальних та перевіряючих органів, великий – змушений був ділитися активами й грошми з представниками чинної влади [21, с. 19]. Адже замість демократії в Україні сформувалась олігархічно-кланова модель політичного режиму. Ця гібридна модель, характеризуючись тісним зрощенням політики й економіки, формувалася поступово, набуваючи специфічних ознак за часів діяльності кожного з чотирьох президентів України. Невідповідність між фасадними (задекларованими) цілями української влади і реальним політичним процесом з часом стала набувати загрозливих розмірів, що, зокрема, привело до появи двох потужних Майданів Помаранчевої революції (2004) та Євромайдану (осінь-зима 2013 – 2014 років) [12, с. 82]. Проте саме відмова В. Януковича від підписання «Угоди про асоціацію України з ЄС»

й відтермінування Асоціації змусило людей вийти на площі міст. У масовій свідомості пересічного українця курс України у напрямі ЄС означав дійсну (а не фасадну) розбудову демократичних інституцій та демонтажолігархічно-кланової моделі політичних відносин. Для переважної більшості жителів України ЄС асоціюється з верховенством права, повагою до особистості, прозорими правилами функціонування політичної системи тощо. Тобто українці очікували мирним шляхом розбудувати демократію у своїй країні, долучившись до сім'ї європейських народів. Саме тому українці закривали очі на корумпованість влади, утиски свободи слова, відсутність прозорих правил гри в усіх сферах суспільного життя, оскільки сподівалися, що декларований владою євроінтеграційний курс наблизить Україну до демократичних стандартів [12, с. 86]. Революція Гідності навіть рік потому сприймається як масштабне, але й досі не пізнане до кінця явище [8]. Але, безумовно, можна констатувати: Майдан став епіцентром масштабних кардинальних змін у країні. Він запустив процес трансформації не лише політичної сцени, але й соціальних та культурних перетворень. Очевидно, що наслідки цього вибуху гніву й гідності, який вивільнив колосальну суспільну енергію, даватимуться взнаки не одне десятиліття – як у геополітичному вимірі, так і у внутрішніх соціально-політичних відносинах. Це був громадянський протест від початку виступу. При цьому Майдан став соціальною революцією, бо не привів до кардинальних змін у соціальному фундаменті [8]. Натомість, все ж ідеться про революцію з огляду на внутрішню динаміку процесу, глибинні та якісні зміни суспільства, задіяність енергії й свідомості людей «у колективний процес політичного переоблаштування (redefinition)» [24, р. 203]. За лєнінським визначенням, класичні революції відбувалися тоді, коли «низи» вже «не могли», а «верхи» «не хотіли». Але, як зауважив соціальний психолог О. Покальчук, науковці почали відстежувати, що революції відбуваються не тоді, коли зовсім погано живуть, а коли їм стає жити краще і це не бунт голодних (бо зубожілий народ не здатний на будь-які зміни), а бунт таких, які вже чогось скуштували і вони тепер хочуть ще. От тоді й відбуваються революції й перевороти» [15].

У ході виступу відбулася не лише зміна політичної влади, спричинена активізацією суспільства, але й зміна політичної свідомості мас. Масовий колективний рух громадян України привів до революційної трансформації інституціоналізації суспільства. Відтак не випадково ці події називають ще Революцією Гідності. Водночас диференційованою є оцінка Майдану 2013-2014 років у регіональному вимірі. Так, за результатами опитувань фонду «Демократичні ініціативи», Захід України майже однозначно вважає, що Майдан був усвідомленим протестом. Натомість на Сході країни немає такої однотайності, а думки майже діляться навпіл між негативними і позитивними оцінками Революції Гідності. Причому відчувається боротьба за цих людей, із ким вони будуть: з пост-Майданом чи з анти-Майданом. Особливу позицію у цьому сенсі займає Донбас, де 70 % опитаних вважають подію в Києві й в Україні державним переворотом, та половина з них переконана, що він відбувся за підтримки Заходу. «І як би ми не говорили, що ця позиція сформована пропагандою, але це факт, і з ним треба рахуватися. На територіях, які контролює ДНР, фактично немає людей, які позитивно оцінювали б Майдан. А на територіях, підконтрольних Україні, такі люди все-таки є», – зазначила соціолог І. Бекешкіна [8].

Суспільно-політичні зрушення в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 років стали прикладом небаченого досі стану громадсько-політичної мобілізації, який зумовлений не тільки значенням для громадян проблеми геополітичного вибору правлячої еліти України (непідписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), а насамперед «якістю» політичного режиму, в тому числі мірою можливості реалізації громадянами своїх прав та свобод, ставленням правлячої еліти і силових структур (ігнорування, страх, ізоляція, застосування сили) до тих чи тих форм громадянського спротиву [23, с. 146]. Євромайдан започаткував Революцію Гідності.

Висновок. В цілому події 2013 – 2014 років стали маркером і потужним імпульсом процесів у новітній історії України, зокрема, а) у внутрішньополітичному відношенні – Революція внесла істотні корективи в процеси самоідентифікації (переформатування ідентичностей) та творення політичної нації; б) у зовнішньополітичному вимірі – в уявленні про місце України в світі як суб'єкта міжнародних відносин.

Література

1. Бурлакова В. Хроніки Гідності / В. Бурлакова // *Український тиждень*. – 2014. – №23(343). – 6-12 червня. – С. 14.
2. Виступ Президента Петра Порошенка на прес-конференції 29 грудня 2014 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31999.html>

3. Грабовський С. Донбас прагне «сильної руки, цензури і сумує за СРСР / С. Грабовський // Український тиждень. – 2013. – 16 червня.
4. Гудзяк Б. 20 лютого увійде в нашу історію як день неприхованої жорстокості та світлої жертви. Зло оголилося / Єпископ Б. Гудзяк // Портал iPress.ua: статті: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/articles/20_lyutogo_uvyyde_v_nashu_istoriyu_yak_den_nepryhovanoi_zhorstokosti_i_svitloi_zhertvy_zlo_o_golylosya_110966.html
5. Євромайдан. Народження // Українська правда. – 2014. – 21 листопада: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/21nov/>
6. Зовнішньополітичні орієнтації населення України: регіональний, віковий, електоральний розподіл та динаміка: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/mlvbkrfgbkprhkprtkp.htm
7. Золкіна М. Європейська інтеграція як потенціал для консолідації українського суспільства / М. Золкіна // Громадська думка: Інформаційно-аналітичне видання. – К.: Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», 2014. – №02 (22). – 14 с.
8. Касіч Г. Під знаком Майдану / Г. Касіч: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/mass_media/pid-znakom-maidanu.htm
9. Коваль П. Чотири сценарії для України / П. Коваль // Портал iPress.ua: статті: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/articles/chotyry_stsenarii_dlya_ukrainy_87037.html
10. Кравченко О. «Схід» як культурно-політичний концепт в українській регіоналістиці / О. Кравченко // Традиційна культура в умовах глобалізації: регіональні особливості та розвиток туризму: [мат. наук.-практ. конф., 24-25 травня 2013 року]. – Харків, 2013. – С. 80-86.
11. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевиц Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.